

Kazakistan'da Bağımsızlık Sonrası Dönemde Yayımlanan Latin Alfabeleri Hakkında

Hüseyin Kahraman MUTLU¹

Kazakistan'da Bağımsızlık Sonrası Dönemde Yayımlanan Latin Alfabeleri Hakkında

Özet

1991 yılının 16 Aralık günü bağımsızlığını tüm dünyaya ilan eden Kazakistan Cumhuriyeti, bu bağımsızlığının göstergesi olarak ülke içerisinde bazı reform ve çalışma süreçlerini başlatmıştır. Bu reformlardan birisi şüphesiz dil reformudur. Dil reformunun içerisindeki temel konuların başında da Latin alfabesinin kabulü gelmektedir. Bu konu dil reformunun belki de en önemli parçası olarak da görülmüştür. Kazakistan'da bağımsızlık sonrası resmî olarak ilk Latin alfabe önerisi 2017 yılında yayımlanır. 2017 yılında önerilen bu Latin alfabesinin, başta dil bilimciler olmak üzere tüm halktan eleştiri alması üzerine bu alfabe önerisi, 2018 yılında tekrar gözden geçirildi. 2019 yılında Ahmet Baytursınılı Adındaki Dil Bilimi Enstitüsü tarafından hazırlanan üçüncü alfabe ise daha önceki iki alfabe önerisine göre daha kullanışlı olarak görüldü. Ayrıca bu alfabe 1991 yılında Türkiye'de kabul edilen Türk Dünyası Ortak Alfabesiyle de birçok noktada benzerlikler gösteriyordu. 2019 yılından sonraki dönemde dördüncü Latin alfabe önerisi 2021 yılında yayımlandı. 2021 yılında yayımlanan bu son alfabe de yine Ortak Türk Alfabesine benzer özellikler göstermekteydi. Fakat bununla birlikte bazı harflerinin yeniden gözden geçirilmesi de gerekiyordu. Kabul edilecek alfabedeki aranan özelliklerin en başında yeni alfabenin tüm Türk Dünyasını birleştirmesi ve halk tarafından da kullanışlı bir alfabe olması gerekiyordu.

Anahtar Sözcükler: Yeni Kazak alfabesi, Kazakça, Dil reformu, Kazak Latin alfabesi, Alfabe değişikliği

About The Latin Alphabets Published in Kazakhstan in The Post-Independence Period

Abstract

Declaring its independence to the whole world on 16 December 1991, the Republic of Kazakhstan initiated some reforms and working processes within the country as an indicator of its independence. One of these reforms was undoubtedly the language reform. One of the main issues in the language reform was the adoption of the Latin alphabet. This issue was the most important part of language reform. The first official Latin alphabet proposal after independence in Kazakhstan was published in 2017. This Latin alphabet, which was announced in 2017, received intense criticism from the whole public, especially linguists, and therefore this alphabet was revised in 2018. The alphabet prepared by the Linguistics Institute named Ahmet Baytursiniu in 2019 was considered more useful than the previous two alphabets. In addition, this alphabet had many similarities with the common alphabet of the Turkish World, which was adopted in Turkey in 1991. In the period after 2019, the fourth Latin alphabet was published in 2021. This last alphabet, published in 2021, was also close to the Common Turkish Alphabet. However, some letters had to be revised. At the beginning of the features sought in the alphabets to be accepted, the new alphabet had to be close to the Turkish World and useful.

Key Words: Key word, Key word, Key word, Key word, Key word

¹Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları, hkmumlu@aku.edu.tr, ORCID No: 0000-0003-0848-521X

Makale Geliş Tarihi (Recieved): 15.06.2025 Makale Kabul Tarihi (Accepted): 28.06.2025

1. Giriş

Kazakistan Cumhuriyeti 16 Aralık 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan ettikten sonra millî kültürünü araştırma ve geliştirme adına birçok alanda çalışmalar başlatmıştır (Mutlu, 2021:400). Bu çalışmalardan biri de Kiril alfabesinden Latin alfabesine geçiş süreci çalışmalarıdır. Kazakistan’da daha önce Sovyetler Birliği Dönemi’nde, 1929 ve 1938 yıllarında iki kez Latin alfabesine geçiş süreci yaşansa da 1940 yılında Sovyetler Birliği’nin tamamında Kiril alfabesine geçilmesi, Kazakistan’daki Latin alfabesi çalışmaları ve süreçlerini sona erdirmiştir.

1923 yılından itibaren Kazak kültür hayatının temel taşlarından biri olan “Jaña Mektep (Yeni Okul)” adlı edebiyat dergisinde Latin alfabesi hakkında bazı görüşler yer almaya başlar. Bunun nedeni o yıllarda Kazak halkını Arap alfabesinden Latin alfabesine doğru yönlendirmek çabası olmuştur. 1928 yılının Aralık ayında Kazakistan Merkez Komitesinin altıncı toplantısında, 24 Ocak 1929 tarihinden itibaren Kazakistan’da ilk defa Latin alfabesine geçme kararı alınır. 30 harften oluşan alfabe: a, b, c, ç, d, e, ə, g, h, x, i, ı, j, k, l, m, n, ɳ, o, ɵ, p, r, ɔ, q, r, s, t, u, v, z harflerinden oluşmaktadır. Bu alfabe 1938 yılında tekrar gözden geçirilerek a, b, v, g, d, e, ç, z, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, t, u, f, x, ɔ, q, c, ə, ɵ, h, ɳ, ı, y, ı şeklinde yeniden düzenlenmiştir (User, 2006, s. 292).

Diğer yandan Kazakistan’da Latin alfabesine geçiş süreçlerinin yaşandığı bu yıllarda Altay, Şor, Kumuk, Kırım ve Nogay gibi Türk yurtlarında, hızlı bir şekilde Kiril alfabesine geçilir. Türk Dünyası’nda bu dönemdeki Kiril alfabesine geçiş süreçleri 1939 yılında Hakasya, Azerbaycan ve Tataristan ile devam etmiş ve en son 1940 yılında Özbekistan, Türkmenistan, Karaçay-Balkar, Kırgızistan, Başkurdistan ve Kazakistan ile tamamlanmış olur (User, 2006, s. 293).

Aradan geçen 60 yıldan sonra Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla 1991 yılı sonundan itibaren Kazakistan ile birlikte bağımsızlığını ilan eden Azerbaycan, Türkmenistan, Kırgızistan ve Özbekistan’da tekrar Latin alfabesine geçiş süreciyle ilgili çalışmalar yeniden başlamıştır.

20 Kasım 1991 tarihinde Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsünde düzenlenen bir toplantıda, tüm Türk halkları için ortak bir Latin alfabesi kabul edilir (Ercilasun, 2007, s. 416). Bu alfabe Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisinin son sayfasında da yıllar boyu yayımlanmaya devam etmiştir: a, b, c, ç, d, e, ä, f, g, ğ, h, x, ı, i, j, k, q, l, m, n, ñ, o, ö, p, r, s, ş, t, u, ü, v, w, y, z (TDDDED, 1996, s. 492)

2. Kazakistan’da Bağımsızlık Sonrası Teklif Edilen Kazak Latin Alfabeleri

Kazakistan’da ülke bağımsızlığının ilan edilmesinden sonra, Latin alfabesi hakkındaki ilk resmî açıklamalar, 2006 yılında düzenlenen Kazak Asamblesinde gündeme gelmiştir. Bu tarihten itibaren de 2012 yılına kadar bu konuda resmî olarak herhangi bir beyanat bulunmamaktadır. Konu 2012 yılında “Kazakistan 2050 Stratejik Planı” çalışmaları sırasında tekrar ele alınmış ve burada, 2025 yılından itibaren tüm resmî belgeler, ilanlar ve ders kitaplarının Latin alfabesiyle basılması kararı alınmıştır (Öner, 2019, s. 153).

Kazakistan’da Latin alfabesine geçiş çalışmalarına genel olarak bakıldığında bu konunun aslında genel bir dil reformunun önemli parçası olduğu görülür. Bu dil reformunun içerisinde yer alan alfabe değişikliği çalışmaları, Kazak halkının millîleşme yolunda attığı en önemli adımlardan biri olmuştur. Bu bağlamda 2016 yılında gerek yurt içi gerekse yurt dışından gelen Kazak Latin alfabesi önerilerinin sayısı 500 civarındadır. Bunlar arasında sadece 50 kadar alfabe önerisi dil bilimcilere aittir (Mutlu, 2019, s. 160).

Kazakistan’da 1991 sonrası bağımsızlık döneminde, resmî olarak teklif edilen ilk alfabe önerisi 26 Ekim 2017 tarihinde yayımlanmıştır. Bu alfabenin en belirgin özelliği bazı ünsüz ve ünlülerde apostrof işaretinin yoğun bir şekilde kullanılmasıdır. Apostrof işaretlerinin bu şekilde yoğun olarak kullanılması bu teklifle ilgili bazı eleştirilere neden olmuştur. Eleştiriler üzerine tekrar gözden geçirilen bu alfabe 19 Ocak 2018 tarihinde yeniden yayımlanmıştır ([http-1](http://1)).

Kazak Kiril Alfabeti		Kazak Latin Alfabeti		Kazak Kiril Alfabeti		Kazak Latin Alfabeti	
		2017	2018			2017	2018
1	а	а	а	18	н	н	н
2	ә	а’	á	19	ң	н’	ń
3	б	б	б	20	о	о	о
4	д	д	д	21	ө	о’	ó
5	е	е	е	22	п	р	р
6	ф	ф	ф	23	қ	қ	қ
7	г	г	г	24	р	р	р
8	ғ	г’	ѓ	25	с	с	с

9	х	h	h	26	ш	s'	sh
10	h	h	h	27	ч	c'	ch
11	i	i	i	28	т	t	t
12	и	i'	ı	29	ұ	u	u
13	й	i'	ı	30	ү	u'	ú
14	ж	j	j	31	в	v	v
15	к	k	k	32	ы	y	y
16	л	l	l	33	у	y'	ý
17	м	m	m	34	з	z	z

Tablo 1. 2017 ve 2018 yıllarında yayımlanan Kazak Latin alfabesi önerileri

Bu iki alfabe arasındaki farklardan birincisi, 2017 yılında yayımlanan alfabede üzerinde apostrof işaretiyle gösterilen a', g', n', o', u', y' harflerinin 2018'de üzerine apostrof yerine eğik çizgi konularak á, ğ, ó, ú, ý şeklinde gösterilmesidir.

2017 yılında yayımlanan alfabede apostrof işaretinin hem ünlü hem de ünsüz harflerde yoğun bir biçimde kullanılması, alfabeyi kolay ve kullanışlı olmaktan uzaklaştırarak zor bir hâle getirmiştir. Bu nedenle, 2018 yılında tekrar gözden geçirilen alfabede aynı harflere apostrof yerine eğik çizgilerin konulması, hatta 12., 13., 26. ve 27. sıralarda bulunan bazı apostroflu harflerde eğik çizgilerin dahi kullanılmaması, karışıklığı azaltan bir durum olmuştur.

Tablo 1'de 26. ve 27. sıralardaki, ш, ч harfleri, 2017 yılında yayımlanan alfabede apostroflu s', c' harfleri ile gösterilirken, 2018 yılında yayımlanan alfabede bu harfler bazı Batı dillerinde olduğu gibi sh, ch biçimlerinde gösterilmiştir. Sh, ch harfleri, kullanıldığı Batı dillerinde yüzyıllardır süregelen bir imla geleneğinin sonucu olarak bu şekilde kullanılırken, bu harflerin Kazakistan Latin alfabesinde de aynı biçimde kullanılması Türkiye'deki Türkologlar arasında bazı eleştirileri de beraberinde getirmiştir (http2).

Tablo 1'de 12. ve 13. sıralarda bulunan и, й harfleri, 2017 yılında yayımlanan Latin alfabesinde i', i' şeklinde, yani iki ayrı harf olarak gösterilirken, 2018 yılında yayımlanan alfabede tek harfle ı şeklinde gösterilir.

Aynı tabloda 12. sıradaki и harfi, Kazakçadaki alıntı sözcüklerde i veya Kazakça kökenli sözcüklerde iy sesleri karşılığında kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesi ve Türk Dünyası Ortak Alfabelerinde i veya iy şeklinde karşılanabilecek bu ses için farklı bir harfe gerek bulunmamaktadır.

Tablo 1’de 13. sırada yer alan ъ harfi ise Kazak Kiril alfabesinde de ünsüz bir harf olup, Türkiye Türkçesi ve Türk Dünyası Ortak Alfabesindeki y ünsüzüyle kolaylıkla karşılanabilecek bir harftir. Bu nedenle bu harfin karşılanmasında herhangi bir zorluk veya karmaşa oluşmaması için i’ veya ı şeklinde karşılanmasına gerek bulunmamaktadır.

Kazakistan’da bu iki alfabe önerisinden sonra resmî olarak yayımlanan üçüncü Latin alfabesi önerisi, Almatı şehrindeki Ahmet Baytursınlı Adındaki Dil Bilimi Enstitüsü tarafından 2019 yılının Kasım ayında yayımlanır (<http-1>). Bu alfabenin en belirgin özelliği, harflerinin 1991 yılında Türkiye’de yayımlanan Türk Dünyası Ortak Türk Alfabesiyle büyük oranda benzerlikler göstermesidir (TDDDED, 1996, s. 492).

Kazak Kiril Alfabesi		Kazak Latin Alfabesi		Kazak Kiril Alfabesi		Kazak Latin Alfabesi	
		2019	1991			2019	1991
1	а	а	а	18	н	n	n
2	ә	ä	ä	19	ң	ŋ	ñ
3	б	b	b	20	о	o	o
4	д	d	d	21	ө	ö	ö
5	е	e	e	22	п	p	p
6	ф	f	f	23	қ	q	q
7	г	g	g	24	р	r	r
8	ғ	ğ	ğ	25	с	s	s
9	х	h	x	26	ш	ş	ş
10	һ	h	h	27	ч	ç	ç
11	і	i	i	28	т	t	t
12	и	ı	i, iy	29	ұ	u	u

13	й	ı	y	30	Ү	ü	ü
14	ж	j	j	31	В	v	v
15	к	k	k	32	Ы	y	ı
16	л	l	l	33	у	w	w
17	м	m	m	34	з	z	z

Tablo 2. 2019 yılında Ahmet Baytursınlı Dil Bilimi Enstitüsü tarafından hazırlanan Latin alfabesi ile 1991 yılında yayımlanan Türk Dünyası Ortak Türk Alfabesi

Tablo 2’ye göre 1991 yılında yayımlanan ortak alfabede 9. ve 10. sıralarda bulunan x, h harfleri ayrı ayrı gösterilirken, Dil Bilimi Enstitüsü’nün hazırladığı alfabede her iki harf de aynı şekilde, yani h ile gösterilmiştir.

Aslında, gelecekte kabul edilecek olan Kazak Latin alfabesinin tartışmalı konularından birisi h, x harflerinin gösterilmesi veya Türkiye Türkçesi alfabesinde olduğu gibi bu harflerin tek harfte toplanmasıdır. Sonuç itibarıyla bu seslerin kalın veya ince olarak telaffuz edilmesi biraz da birlikte kullanıldıkları ünlülerin incelik ve kalınlık sıralarına bağlıdır. Benzer sorun қ, к, ғ, г yani q, k, ğ, g harfleri için de geçerlidir.

Tablo 2’de 12. ve 13. sırada bulunan и, й harfleri Dil Bilimi Enstitüsü’nün hazırladığı alfabede aynı harfle, yani ı olarak karşılanırken, ortak alfabede и harfi i, iy şeklinde; й harfi de Türkiye Türkçesinde olduğu gibi y şeklinde gösterilmiştir. Her iki harfin de tek bir harfle ı şeklinde karşılanmasından ziyade, ortak alfabe de olduğu gibi i, iy şeklinde karşılanması daha uygun bir kullanım olarak düşünülmektedir.

19. sırada bulunan ң harfi de 2019 yılında yayımlanan alfabede ɲ, 1991 yılında yayımlanan alfabede ise ñ şeklinde gösterilmiştir. Bugüne kadar Türkiye’deki dil araştırmalarında genellikle “geniz ünsüzü” olarak adlandırılan bu harf (Korkmaz, 2003, s. 103), bilimsel çalışmalarda genellikle ñ şeklinde gösterilmiştir. Buradan hareketle, Kazak Latin alfabesinde de bu harfin ñ şeklinde gösterilmesinin daha uygun olduğu düşünülmektedir.

Bu iki alfabe arasındaki son farklılık olarak, ы harfi 2019 yılı alfabesinde y ile, 1991 yılında yayımlanan alfabede ise ı şeklinde gösterilmiştir. Bu harf Kazak Kiril alfabesinde ünlü bir sestir. Aslı ünlü bir ses olan bu harfin y yerine, Türkiye Türkçesinde olduğu gibi ı şeklinde gösterilmesi, Türk halkları arasındaki alfabe birliğinin sağlanması açısından daha uygun olacaktır.

Kazakistan’da ilan edilen Latin alfabesi tekliflerinden dördüncüsü ise Ocak 2021’de yayımlanmıştır. 2023 yılından itibaren kullanılacağı belirtilen bu alfabeyle bakıldığında, bu nüshanın da 2019 yılında yayımlanan Ahmet Baytursınulı Adındaki Dil Bilimi Enstitüsünün nüshasına yakın olduğu görülmektedir (<http-1>).

Kazak Kiril Alfabesi		Kazak Latin Alfabesi		Kazak Kiril Alfabesi		Kazak Latin Alfabesi	
		2019	2021			2019	2021
1	а	а	а	18	н	n	n
2	ә	ä	ä	19	ң	ŋ	ŋ
3	б	b	b	20	о	o	o
4	д	d	d	21	ө	ö	ö
5	е	e	e	22	п	p	p
6	ф	f	f	23	қ	q	q
7	г	g	g	24	р	r	r
8	ғ	ğ	ğ	25	с	s	s
9	х	h	h	26	ш	ş	ş
10	һ	h	h	27	ч	ç	
11	і	i	ı	28	т	t	t
12	и	ı	i	29	ұ	u	ū
13	й	ı	i	30	ү	ü	ü
14	ж	j	j	31	в	v	v
15	к	k	k	32	ы	y	y

Tablo 3. 2021 yılında yayımlanan Latin alfabesi³ ile 2019 yılında yayımlanan alfabe.

Bu iki alfabe arasında altı noktada farklılıklar bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Tablo 3’te 11. sıradaki *і* harfi, 2019’da yayımlanan alfabede *і* ile 2021 yılında hazırlanan alfabede ise *ı* ile gösterilmiştir. Bugünkü Kazak Kiril alfabesinde dahi *і* şeklinde gösterilen bir ünlünün, 2021 yılında yayımlanan yeni Kazak alfabesinde *ı* şeklinde gösterilmesi uygun görünmemektedir. Bu harfin

gelecekte resmî olarak kabul edilecek bir Latin alfabesinde ı değil, 2019 yılında Dil Bilimi Enstitüsünün teklifinde olduğu gibi і harfi ile gösterilmesi gerekir.

Diğer yandan 12. ve 13. sıralardaki и, ѣ harfleri, 2019 yılında hazırlanan alfabede tek harfle, yani і ile gösterilirken, 2021 yılında hazırlanan alfabede і ünlüsüyle karşılanmıştır.

12	и	і	і
13	ѣ	і	і

И harfi, bu makalede daha önce de belirtildiği gibi, Kazak Kiril alfabesinde Batı kökenli sözcüklerde і, Kazakça kökenli sözcüklerde ise іу şeklinde gösterilmiştir. Durum böyle iken, 2019 ve 2021 tarihli alfabelerde bu harfin sadece і, і şeklinde gösterilmesi, alfabe kullanımını güçleştiren bir durumdur. Bu harfin doğru kullanımı yukarıda da belirtildiği üzere Kazakçadaki Batı kökenli sözcüklerde і, Kazakça ve Kazakçaya Arapça ve Farsçadan giren sözcüklerde іу şeklinde olmalıdır.

Ў harfi ise ünsüz bir harf olup yine ünsüz bir harf olan у ile karşılanması gerekir.

Daha önce Kazakistan’da hazırlanan alfabelerde mevcut olan ы harfi, 2021 yılında hazırlanan bu alfabede yer almamaktadır.

Bu tabloda 29. sırada bulunan ұ ünlüsü 2019 yılında hazırlanan alfabede u, 2021 yılında hazırlanan alfabede ise ū ile gösterilmiştir. Buradaki ū harfinin üzerindeki düz çizgi, dil araştırmalarında ünlü uzunluklarının gösterilmesinde kullanılmaktadır. Kazakçada bu sesin telaffuzunda herhangi uzunluk bulunmadığından, harfin u şeklinde karşılanmasının daha uygun olacağı düşünülmektedir.

Son olarak 33. sırada bulunan ve Kazak Kiril alfabesinde у şeklinde gösterilen bu harf, 2019 yılı yayımlanan alfabede çift dudak ünsüzü w, 2021 yılında hazırlanan alfabede ise u şeklinde gösterilmiştir.

Bu harf Kazakçada Batı kökenli alıntı kelimelerde u, Kazakça kelimelerde ise w, uw, üw seslerine karşılık gelmektedir. Bu nedenle, 2021 yılı yayımlanan alfabedeki u harfi bu sesin karşılanmasında oldukça yetersiz görünmektedir. Bu harfin karşılanmasındaki doğru biçimler w, uw, üw şeklinde olmalıdır. Kazakistan’da en son 2021 yılında yayımlanmış olan ve bize göre üzerinde değişiklik yapılması önerilen harfler aşağıdaki tablodaki gibidir:

Kazak Kiril Alfabeti		Kazak Latin Alfabeti	
		2021	Önerilen
1	і	ı	ı
2	и	i	i, iy
3	й	i	y
9	ң	ŋ	ñ
9	ұ	ū	u
2	ы	y	ı
3	у	u	w, uw, üw

Tablo 4. 2021 yayımlanan Latin alfabesiyle ilgili öneriler

Aşağıdaki tabloda ise Türkiye’de Kazak Türkçesiyle ilgili müstakil olarak yayımlanan eserlerden Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü (Koç vd., 2021, s. 19) ve Çağdaş Kazak Türkçesi (Biray vd., 2015, s. 11-12) adlı kitaplardaki Kazak-Latin alfabeleri yer almaktadır.

Kazak Kiril Alfabeti		Kazak Latin Alfabeti		Kazak Kiril Alfabeti		Kazak Latin Alfabeti	
		2015	2021			2015	2021
1	а	а	а	18	н	n	n
2	ә	ä	ä	19	ң	ñ	ñ
3	б	b	b	20	о	o	o
4	д	d	d	21	ө	ö	ö
5	е	e, ye	e	22	п	p	p
6	ф	f	f	23	қ	q	q
7	г	g	g	24	р	r	r
8	ғ	ğ	ğ	25	с	s	s
9	х	x	x	26	ш	ş	ş
10	һ	h	h	27	ч	ç	ç
11	і	i	i	28	т	t	t

12	и	i, iy, iy	i, iy, iy	29	ұ	u	u
13	й	y	y	30	ү	ü	ü
14	ж	j, c	j	31	в	v	v
15	к	k	k	32	ы	ı	ı
16	л	l	l	33	у	w, uw, üw	v, uv, üv
17	м	m	m	34	з	z	z

Tablo 5. Türkiye’de Kazak Türkçesiyle ilgili bazı eserlerde yer alan Kazak Latin alfabeleri

Tablo 5’te, iki alfabe arasındaki en belirgin fark 33. sıradaki y harfinin karşılanmasında görülmektedir. 2015 yılında yayımlanan kitapta bu harf w, uw, w ile gösterilirken, 2021 yılında yayımlanan sözlükte normal v, uv, üv şeklinde gösterilmiştir. Diş ile alt dudakta ortaya çıkan ve в ünsüzüne göre daha geniş olarak telaffuz edilen y (v) ünsüzünün, bize göre normal v ünsüzünden farklı bir şekilde gösterilmesi daha uygun olacaktır.

Bunun dışında 14. sıradaki ж ünsüzü 2015 yılında hazırlanan alfabede j, c harfleriyle, 2021 yılı hazırlanan sözlükte ise sadece j ünsüzüyle karşılanmıştır. Bu iki alfabe arasındaki son fark, 5. sırada bulunan e ünlüsünün 2015 yılı yayımlanan Latin alfabesinde e, ye şeklinde gösterilirken, 2021 yılında yayımlanan alfabede e şeklinde gösterilmesidir.

4. Sonuç

Kazakistan’da 1991 yılındaki bağımsızlığın ilanından günümüze kadarki süreçte resmî olarak 2017, 2018, 2019 ve 2021 yıllarında 4 adet Latin alfabesi önerisi yayımlanmıştır. Bunlardan 2017 ve 2018 yıllarında yayımlanan alfabeler, gerek dil bilimciler gerekse Kazak kamuoyu tarafından oldukça eleştirilmiştir. Ahmet Baytursınlı Adındaki Dil Bilimi Enstitüsü tarafından 2019 yılında yayımlanan alfabe önerisi ise hem dil bilimcilere hem de Kazak kamuoyunun beklentilerine daha uygundur. En son 2021 yılında yayımlanan Latin alfabesinde yine bazı değişiklikler gerekse de bu alfabenin geçmişte yaşanan alfabe tartışmalarının dikkate alınarak hazırlandığı görülür.

Kazakistan’da Latin alfabesine geçilmesinin temel amaçlarından biri de Türk halkları arasındaki alfabe birliğinin azami derecede sağlanması olmalıdır. Türk Latin alfabesi ve Türkiye’deki dil araştırmalarında kullanılan Türkçe transkripsiyon işaretlerinin Kazak Latin alfabesinin hazırlanmasında katkı

sağlayıcı bir unsur olacağı düşünülmektedir. Elbette her ülke ve her toplum alfabe değişimi gibi kendisini derinden etkileyen kararlarda öz iradesiyle hareket etmelidir. Fakat Kazak kardeşlerimiz için böyle bir konuda neredeyse bir asırdır Latin alfabesinin kullanıldığı Türkiye'nin tecrübe ve bilgi birikimi gözden kaçırılmamalıdır.

Kazakistan'da alfabe değişimi konusunda yapılabilecek bir hata, Kazak halkını kendi ana dili yerine, ülkede kullanılmakta olan başka bir dilin kullanımına kolaylıkla sevk edebilir. Çünkü millî kimliği özellikle 1991'den sonra yeniden güçlenmeye başlayan Kazak halkı tarafından Rus dili günlük hayatta yoğun bir şekilde kullanılmaktadır.

Daha önce 1930 ve 1940'lı yıllarda Türk halkları arasındaki ayrıştırma ve farklılaştırmanın odak noktası haline gelen alfabe çalışmaları, günümüzde, Türk halkları arasında ayrıştırma ve farklılaşmanın değil, birlik ve beraberliğin sağlanması yolunda atılacak önemli adım olarak değerlendirilmelidir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Makale tek yazarlıdır.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Makale tek yazarlıdır. Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

Biray, Nergis; Ayan, Ekrem; Kurmangaliyeva Ercilasun, Güljanat (2015). *ÇağdaşKazak Türkçesi, Ses - Şekil - Cümle Bilgisi - Metinler*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.

Ercilasun, A. Bican (2007). "Kazakça'nın Lâtin Alfabesiyle Yazılması Konusunda Düşünceler", Makaleler, Dil-Destan-Tarih-Edebiyat, Yayına hazırlayan: Ekrem Arıkoğlu, Akçağ Yay., Ankara.

Koç, Kenan; Bayniyazov, Ayabek; Başkapan, Vehbi (2021). *Kazak Türkçesi – Türkiye Türkçesi Sözlüğü, Қазақша - Түрікше Сөздік*, TDK Yay., Ankara.

Korkmaz, Zeynep (2003). Gramer Terimleri Sözlüğü, TDK yayınları, Ankara.

Mutlu, H. Kahraman (2019). “Қазақ Латын Әліппесі Жайында”, Kazak Latin Alfabeti Hakkında - I, Қ. Шаяхметұлы Мұрасы және Ғылыми-Танымдық Зерттеулер (Ғылыми мақалалар жинағы), “Zhardem” Yayınevi, Semey.

Mutlu, H. Kahraman (2021). “Kazak Türkçesi”, *Çağdaş Türk Lehçeleri – I*, Editör: Prof. Dr. Erdoğan Boz, Gazi Kitabevi, Ankara.

Öner, Mustafa (2019). “Жаңа Қазақ Әліпбиі”, Yeni Kazak Alfabeti, Қ. Шаяхметұлы Мұрасы және Ғылыми-Танымдық Зерттеулер (Ғылыми мақалалар жинағы), “Zhardem” Yayınevi, Semey.

Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi (1996). TDK Yay., Sayı: 2, Güz, Ankara.

User, H. Şirin (2006). *Başlangıcından Günümüze Türk Yazı Sistemleri*, Akçağ Yay., Ankara.

(http-1) https://kk.wikipedia.org/wiki/Қазақ_әліпбиі# (14.05.2025)

(http-2):Ercilasun, A. Bican (2017). “Alfabeye Stalin’den Daha Büyük Kötülük”, Yeni Çağ Gazetesi. <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/alfabeye-stalinden-daha-buyuk-kotuluk-395051h.htm> (14.05. 2025)

Extended Summary

Following its declaration of independence on December 16, 1991, Kazakhstan initiated a series of nation-building reforms, one of which was a comprehensive language reform. Central to this reform was the adoption of a new writing system, specifically the Latin alphabet. This transition has held both symbolic and practical importance: symbolically asserting independence from the Soviet past and practically aiming to modernize the Kazakh language in alignment with global standards and enhance integration with the Turkic world.

Historically, Kazakhstan has undergone several script transitions. During the Soviet era, the Kazakh language shifted from Arabic to Latin in 1929 and then to Cyrillic in 1940, in line with USSR policies. The resurgence of interest in Latin script began after the Soviet Union’s dissolution, as several newly independent Turkic republics considered re-establishing a common linguistic identity.

The first official proposal for a Latin-based Kazakh alphabet in the post-independence period was published in 2017. However, this version faced strong criticism, especially due to the excessive use of apostrophes to represent certain phonemes, which made reading and writing cumbersome. As a result, the alphabet was revised and a second version was released in 2018. The revised alphabet replaced apostrophes with diacritical marks such as acute accents, which made it more readable and structurally similar to other Latin-based Turkic alphabets.

In 2019, the Ahmet Baitursynuly Institute of Linguistics proposed a third version, which gained broader acceptance. This version notably aligned with the Common Alphabet of the Turkic World, which had been proposed in Turkey in 1991. The 2019 alphabet improved upon earlier versions by standardizing the representation of phonemes and minimizing ambiguity in character usage.

In 2021, a fourth Latin alphabet version was introduced, showing continuity with the 2019 proposal but also incorporating certain changes. Notably, it attempted to refine the representation of some specific

Kazakh phonemes such as “Ү,” “і,” and “у.” However, this version still presented certain inconsistencies and weaknesses in terms of phonological accuracy and usability.

Comparative analysis across these four alphabets reveals key areas of divergence. For example, the letter “ң” was represented as “ñ” in 2019 and 2021, but linguistic consensus suggests the more phonologically appropriate “n̄” should be used, as adopted in Turkish phonetic studies. Similarly, the Kazakh vowel “ы,” a central vowel not found in many other Turkic languages, was inconsistently represented as “y” instead of the more suitable “ı.”

Another contentious issue was the treatment of the consonant “у,” a bilabial sound often pronounced similarly to “w” in Kazakh. The 2021 alphabet’s use of “u” for this sound failed to capture its distinctiveness, whereas linguists recommend representing it as “w,” “uw,” or “üw,” depending on phonetic context.

The article also compares these official alphabet proposals with Latin transliterations used in academic works in Turkey, such as the *Kazakh-Turkish Dictionary* (2021) and *Contemporary Kazakh* (2015). These sources tend to use more nuanced and linguistically informed Latin representations, such as showing the consonant “ж” with both “j” and “c,” and differentiating “e” as “e” or “ye” depending on phonetic environment.

From a linguistic policy perspective, the transition to a Latin alphabet in Kazakhstan is not merely a technical or cultural reform. It holds broader implications for national identity, education, and international alignment. While one motivation is to strengthen ties with Western and global cultures, another is to foster linguistic unity among Turkic-speaking peoples. Therefore, a Latin script that balances phonetic precision with cultural compatibility becomes crucial.

The paper emphasizes that any script reform should consider the experiences of other Turkic nations, especially Turkey, which has been using a Latin-based alphabet since 1928. Turkey's established conventions, transcriptions, and academic standards offer valuable guidance for Kazakhstan. Moreover, the potential consequences of adopting a suboptimal script—such as decreased literacy, language shift, or increased reliance on Russian or English—highlight the importance of a well-informed, inclusive approach.

In conclusion, Kazakhstan’s alphabet reform process illustrates the challenges and opportunities of script standardization in a multilingual and historically complex region. Although the 2017 and 2018 alphabets were found inadequate, the 2019 and 2021 versions show significant progress. Yet, further refinement is needed to ensure consistency, phonetic accuracy, and cultural cohesion. The reform must not only serve national needs but also contribute to the larger vision of a unified Turkic identity through shared linguistic tools.